

Sait Faik'in Röportajlarındaki Söz Varlığı

Ayşehan Deniz ABİK*

ÖZET

Sait Faik'in 1946-1948 yıllarında, Yedigün dergisinde yayımlanan röportajlarıyla 1953'te Resimli İstanbul Haftası'nda yayımlanan röportajlarını Muzaffer Uyguner, *Sait Faik Bütün Eserleri 10 Açık Hava Otelі Konuşmalar Mektuplar* başlıklı yayında vermiştir. Bildiride röportajların içerikleri çarpıcı yanlarıyla tanıtılmıştır. Söz varlığı çalışmalarındaki yaklaşımlar genel hatları ile gözden geçirilmiştir. Sait Faik Abasıyanık'ın hikâyelerinin söz varlığı üzerine daha önce çalışmalar yapılmıştır ancak Sait Faik'in röportajlarının söz varlığına ilişkin bir çalışma olmadığı görülmüştür. Bu nedenle bildiride, Muzaffer Uyguner yayınındaki röportajların söz varlığı genel çizgileriyle değerlendirilmiştir. Bir röportaj, "Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor?" röportajı esas alınarak hikâyelerdeki sayısal verilerle karşılaştırma yapılmıştır. Hikâyelerdeki isim ve fiil kullanımı ile bir röportajdaki isim ve fiil kullanımı yüzdelik oranları ile karşılaştırılmıştır. Sayısal veri toplamadaki yöntem farklılıkları ve anlam incelikleri dolayısıyla verilerin nitelik ve nicelik sorunu gündeme getirilmiştir. Sayısal verilerin sözün değerini yansıtmadaki geçerliliği ve güvenilirliği üzerine görüş bildirilmiştir. Sait Faik'in röportajlarındaki farklı söz varlığı örnekleri tanık cümlelerle sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sait Faik, röportaj, söz varlığı, sıklık, dizin, kelime hazinesi

* Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana.
E-Posta: denabik@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8757-5939.
DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0226

Vocabulary in Sait Faik's Interviews

ABSTRACT

Muzaffer Uyguner provided the interviews of Sait Faik published in Yedigün magazine in 1946-1948 and the interviews published in Resimli İstanbul Haftası in 1953 in the publication titled *Sait Faik Bütün Eserleri 10 Açık Hava Oteli Konuşmalar Mektuplar*. The contents of the interviews were introduced with their striking aspects in the report. The approaches in vocabulary studies were reviewed in general terms. Previous studies have been conducted on the vocabulary of Sait Faik Abasıyanık's stories, but it was seen that there was no study on the vocabulary of Sait Faik's interviews. For this reason, the vocabulary of the interviews in Muzaffer Uyguner's publication was evaluated in general terms in the report. An interview, "What Are the European Champions Telling?" was taken as the basis and a comparison was made with the numerical data in the stories. The use of nouns and verbs in the stories and the use of nouns and verbs in an interview were compared with percentage rates. Due to the method differences and subtleties of meaning in collecting numerical data, the issue of quality and quantity of data has been brought to the agenda. Opinions have been expressed on the validity and reliability of numerical data in reflecting the value of the word. Different examples of vocabulary in Sait Faik's interviews are presented with witness sentences.

Keywords: Sait Faik, interview, vocabulary, frequency, index

Giriş

1. Sait Faik'i hikâyeleri, şiirleri yanında röportajları ile de tanıyoruz. O röportajların her biri ayrı değerdedir. Muzaffer Uyguner, *Sait Faik Bütün Eserleri 10 Açık Hava Otel Konuşmalar Mektuplar* başlıklı yayında, 1946-1948 yıllarında, Yedigün dergisinde yayımlanan röportajlarla 1953'te Resimli İstanbul Haftası'nda yayımlanan röportajlara kitabın birinci bölümünde 'Röportajlar' başlığıyla yer vermiştir. Kitabın ikinci bölümünde 'Edebiyatta Tasfiye Davası ve Suç Tiryakileri' başlığıyla Sait Faik'in değişik yazar ve şairlerle görüşmelerini kaleme aldığı yazılar yer alır. Üçüncü bölüm 'Konuşmalar', dördüncü bölüm 'Mektuplar' başlığını taşır. Sait Faik'in mahkeme röportajları, *Mahkeme Kapısı* adıyla kitap olarak 1956'da yayımlanmıştır. Mahkeme röportajlarında Sait Faik, mahkemede yargılama esnasındaki izlenimlerini, anlatımı ve görüşleriyle aktarmaktadır (Özer 2022:12).

1946-1948 ve 1953 yıllarındaki röportajlar, dönemin Türkiye Cumhuriyetini, Türkiye Cumhuriyetinin insanını, Sait Faik'in samimi kalemiyle bize tanıtır. O röportajlarda, ulusal değerleri görürüz.

"Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor?"da, güreşteki Avrupa başarıları hangi olumsuzluklara rağmen gerçekleşmiştir, bize anlatır usta yazar. Sıtmanın yenilmesi hedefini koyar önümüze.

"Atatürk İnkılap Müzesinde" ile genç Cumhuriyetimizin milli mücadele ve Atatürk ruhuyla nasıl ilerlemesi gerektiğini duyurur. 1942'de açılan halen Atatürk Müzesi veya İnkılap Müzesi olarak ziyarete açık olan Atatürk'ün Şişli'de yaşadığı evin müze olarak ziyarete açılmış halinin yarattığı duygu ve düşünceleri içtenlikle dile getirir.

"Kendimizi bir kişiye bile sevdiremeyeceğiz okuyucularım. Bu bile zor şey. Bütün bir millete kendini sevdirmiş, bütün bir milleti kendisi sevmiş adam olmak. İşte bu olmayacak bir şey. Ama bu olmuştur. Belki tarihe böyle adam girmemiştir.

Birden bire hırçın bir yazı. Harfler ufak başlıyor, iri iri bitiyor:

T.T.A. K.

Sinan'ın heykelini yapınız.

Saat 22.50 2-VIII-1935

İşte dil ve yazı üzerine müsvedde:

'ise, için, ile edatları ayrı yazılır. Fakat ilk harfleri yani (i) harfi

kaldırılarak kullanılırsa (i) mukabili olmak üzere bir(-) ile kelimeye birleşir.’

Görüyor musunuz, kafası bir dakika durmayan adamı? ‘Sen sarf hocasının, yapsana...’ demiyor, oturuyor, kaideyi yazıyor.” (1988: 23-24).

Bu gün için tam anlamı ile bir tarihtir bu yazılar.

“Belediye Müzesi”nde geçmişi ve bu günü bir arada sunan Sait Faik’i görmek mümkün: “Hele bir anahtar koleksiyonu var görmeli İnsan kafasının demirden yaptığı bu acayip esrarengiz desenleri bu gün yapan yokmuşmuş. Bilmeceler kadar sihirli anahtarlar. Öyleleri var ki yapılmasına ve anahtarla kapanan kapının açılmasına imkân yokmuş. Öyle desenler var ki âdetâ korkunç. Sarı, kırmızı, pembe, siyah paslariyle Amerikalı sürrealist ressam Salvador Dali’nin muhayyilesinden çıkmış gibi.”(1988: 30).

“Müze Müdürü – karagözler ceylan, deve ve eşek derisinden yapıldı. Sonradan mukavvadan, tahtadan yapılanlarına da yetiştik ya, diyor, ceylan derisinden yapılanlarının arkasından ışık vurunca perdede bir Walt Disney filmidir başlardı. Karagöz’le desen anime arasında büyük fark yok. İşte unuttuğumuz, ihyası bir daha kabil olmayacak büyük bir sanat daha ölü, müzelik! Hem ressama, hem aktöre, hem de muharrire bir beşik, bir mektep olacak sanatımız.” (1988: 31).

“Türk İslam Eserleri Müzesinde”, başlıklı röportajda tarihin içinden gelen eşyaların nasıl ince gözlemle tarihi bilgiyle yoğrulup tasvir edildiğini görürsünüz. O tabiatı gözleyen bakış, eşyayı da eşyayı koruyan insanı da her yönüyle kavrar.

“İşte Selçuk arslanı arka ayaklarının üstüne çökmüş ön ayakları gerilmiş, avluya yağın kara bakıp üşüyor. Bu Selçuk arslanı Alaaddin köşkünün kapısındaki iki arslandan bir tanesi imiş. Şimdi müzenin kapısının bir yanında o öteki yanında yine Selçuk eseri bir sfenks var. Selçukilerde demek heykeltraş varmış. Demek Osmanlılar kadar mutaassıp değillermiş. Avluda tuğralar, mezar taşları, göce yapmağa yarayan devasa bir taş değirmen. Büyük muhteşem kazanlar.” (1988: 38).

“Türk İslam Müzesini müdür Elif Naci ile beraber iki ressam arkadaşı modern bir müze anlayışı ile tanzim ediyorlar. Bir şey görüyorsunuz, yahut herhangi bir sanatkarın yazdığı Kur’anı görmek istiyorsunuz. Hemen çabucak, resmiyle, tarihi vakalarıyla çıkarıyorlar.” (1988: 35).

Müze yetkililerinin işlerine nasıl aşkla bağlı olduklarını Sait Faik'in satırlarıyla görmek ve Cumhuriyet kurucularının heyecanını anlamak mümkün.

“Müzedede ressam Salahattin Teoman da memur. D grubundan evvelkilere eskilere mensup genç. Gözlerinin kenarındaki sevimli buruşukluklar ihtiyarlığın değil, güler yüzlülüğünün ifadesi. Müzeyi bütün kalbiyle sevmiş, her eşyanın karşısında onun duyduğu hayranlığı ben de duymak isterdim. Her şeye bir genç kıza bakar gibi bakıyor. Bu seveda ile çalışıyor, resim yapıyor, tasnif ediyor.” (1988: 35).

“Şiir Sergisi de Olurmuş”ta Orhan Arıburnu’nun şiir sergisini anlatırken dönemin şairlerini, entelektüellerini bize ulaştırdığını görürüz. Röportajlar, anlatımlarındaki ustalık yanında, artık tam anlamıyla birer belgeseldir aynı zamanda.

“Celalettin Ezine yeni Avrupa’dan dönmüş. Sartre’la arkadaşlık ettik, yedik, içtik, konuştuk. Mühim adam Sartre! Şu meşhur Sartre. Existansialiste canım.

Biz Sartre tanımamazlığa geldikçe Celalettin Ezine içerliyor....ha evet diyoruz.

- İşte J.P. Sartre bana ‘memleketinizde ne gibi hareketler var diye sordu. Böyle bir sergi o zaman açılsaydı söylerdim. Herhalde pek hoşuna giderdi. Görülmemiş şey monşer. Güzel güzel! une idee merveilleuse!” (1988: 44).

Sergi çıkışı meçhul muhatabının şiir üzerine söyledikleri Sait Faik’in düşünceleri olmalı:

“Sahici şiir hafızamızın bir köşesinden öyle bir münasip vakitte öyle münasip bir şekilde dudaklarımıza geliverir ki o sırada bu tatlı esrarengiz üzüntünün güzelliğini duymayanlar için sergiler, mecmualar, kitaplar birer oyuncaktır. Duyanlar için de herhalde sergiden bambaşka bir şeydir. O bir söz sanatıdır. Ne müzik, ne resim, ne roman, ne sinema, ne de tiyatrodur. Onu konuşmak, duyurmak yüzyıllar içinde yaşamış milyonlarca insandan iki üçüne ya nasip olur ya olmaz. Anlaşılmaya gelince: Bundan hiç korkmamalı şair; güzel şiir mutlaka anlaşılır, ama acele etmeye gelmez.”(1988: 46).

“Burhanettin Tepsi ve Devlet Konservatuarı”nda sahne sanatlarının, tiyatronun ve dansın durumunu anlatır.

“...bütün arzum Paris konservatuvarına gitmekti. Bir gün artık duramadım. Tarsus’taki emlakimi sattım. Mısır’a kaçtım. O zaman Avrupa’ya gidilmez, kaçılırdı. Mısır’da bir temsil verdim. 1000 İngiliz lirası hasılat yaptı. Paris yolunu tuttum. Sylvain ‘in hayranı idim. Doğru yanına gittim. Onun evinde kaldım. Benden on para almadı, oğlu gibi bağrına bastı. Konservatuvardan ikinci çıktım. 1908’de memlekete döndüm.” (1988: 49).

“Çiçek Pazarında Bir Gezinti”de, İstanbul’un çok kültürlü yapısının yansımaları ile pek çok çiçek adı görülür.

“siz dersiniz ‘gül’. Biz deriz ‘triyandafile’ Ermeni vatandaşlar da’vort’ derler. Bir kahve kiros edeyim mi? Oturduk çiçeklerin başına. Seyyar çiçekçi Avram kedicikleri soyuyor...Barba Aristdi narsislerden, sünbüllerden, çingene kızlarından, bahardan söz açıyor. Cahit Saffet dünya yüzünde maaşın yarısı değil tamamı feda edilecek insanların bulunduğunu düşünüyor.

-Şu küfenin içindeki çiçek nedir Barba?

-Onlara derler katalogda Rose de Noel. Türkçesi dağ çiçeğidir. Bursa’dan gelir. Na bak şu cenaze çelenklerine! Hele bu dağ çiçekleri bulunmasın bu çelenkler ateş pahası olur. Bu zavallı, kokusuz, yeşile kaçan çiçekler sümbüllerin, narsislerin, iperilerin arasına sokuştururlar da çelenk adama benzer.” (1988: 55).

“Siz hangi çiçeği seversiniz bay gazeteci?

-Demeti çeyreğe olanlarını dedim.

Avram efendi gözünü kııptı. Kanaların, orkidelerin, karanfillerin, mor menekşelerin işitemeyeceği kadar yavaş bir sesle

-Ben de dedi.” (1988: 57).

Sait Faik doğanın sunduklarına saygısını başka nasıl anlatır, Avram efendinin diliyle.

Cahit Irgat’ın kana almak isteyip de pahalılığı nedeniyle alamaması üzerine Sait Faik’in satırları, döneminde hikâyelerinin telif ücretini de söyler bize.

“Hani ben de geçenlerde Ağlayan Kız’da Perihan Çakıl’ın oynayışına bayılmış, kendi kendime ‘şu artiste bir demet kana takdim etsem’ demiştim. Hesap ettim, tam kırk hikâye yazmak lazım. Tabii vazgeçtik.” (1988: 54).

Hikâyelerin maddi değeriyle çiçeklerin maddi değerini karşılaştırması ilgi çekici.

“Deniz Müzesinde”de müze salonundakiler anlatılırken Sait Faik’i duymamak mümkün değildir.

“Salonun içine Boğaziçi ülkesinin şaşaası, gaz halinde ultraviyolesi, alaimisseması giriyor. Her şey gözlerden ve ellerden kayıyor her şey bir cıva parlaklığı ve yerinde duramamazlığı içinde. Altın yaldızlı garip kuşlar, oymalar, sedefler, fildişleri... Mavun tahtalardan, sedef kakmalardan, ayağına yılan dolanmış kartallardan çıkan bir başka öğle ışığında milyonla senelik denizlerin serin midye ve yosun kokuları. Elinizde, yüzünüzde sanki pırıl pırıl küçük hayvanlar geziniyor. Gündüzün ortasında yakamaz yapan bir salon.” (1988: 58).

“Beleş Plaj”da yoksulluk ve yoksunluklarıyla İstanbul’un deniz tutkunu insanları değişik çehreleriyle Sait Faik’in kalemin zenginliğiyle okura ulaşır.

“Yalnız pek küçükler sivil. Ötekilerin de elbette mayoları yok. Mayoları yok ama beyaz donları ayaklarında. Hani padişahın biri hasta olmuş, neşeli adam aramışlar, öyle bir adamın gömleğini giyerse iyi olur demişler. Neşeli adam bulmuşlar ama onun da gömleği yokmuş. Bu neşeli çocukların da mayoları yok. Hatta birkaçının deniz kenarı halkından olmadıkları ta ayak bileklerine kadar bağlanmış Amerikan donlarından belli. Gün görmemiş vücutları, beyaz donları ile katranlı kara iskelenin üzerinde hayaletler gibi duruyor.” (1988: 63).

Sait Faik’in gördüklerini anlatışı, gözlemci, ayrıntıları resim canlılığında sunan sözcük tabloları gibidir. Geçenlerde bir röportajımı izlediğim Heykeltıraş Hüseyin Anka, hocaları Rudolf Belling’in “doğa taklit edilemez ancak onun yapısı iyice kavranırsa yeniden bir yaratım ortaya konabilir, yöntem, malzeme, teknik evrenseldir ruh ve espri yöreseldir” sözünün kendisinde nasıl bir aydınlanma yarattığını dile getiriyordu. Ben de Sait Faik’in bizim ruhumuzu ve bizim esprimizi doğayı kavrayarak yansıttığını söyleyebiliriz diye düşündüm.

“Açık Hava Otel”nde, parkların gündüz ve gece sakinlerini teferruatıyla gözlerimizin önünde canlandırır Sait Faik:

“Ben çekildim gittim. Yine akşam oldu. Park gündüzün herkesin, işsizlerin, çiftlerin, çocukların, dertlilerin, dertsizlerin. İşte gece yeniden çitlembik ağacından maymunlar gibi aşağı iniyor. Şimdi

artık park serserilerin...bırakalım onların olsun, uyandırmayalım.
Bekçi miyiz?”

“Şair Gazeteci”de Babıali’de tutunmanın güçlüğüyle baş etmiş Faruk Görtünca’yı anlatır.

“Ben süpürge tohumu yiyen nesildenim. Onun için beni doyuracak olan bir lokma ekmek, bir tutam tuz ve hatta iliklerimin zerrelerinde bulunduğunu hala hissettiğim bir süpürge tohumu ekmeği bulabildikçe karşıma çıkacak hiçbir engel tuttuğum yoldan beni alıkoyamaz.”

“Eyüboğluların Resim Sergisinde”de, Bedri Rahmi resimlerinde ve şiirlerinde nasıl renklerin bütün tonlarını söylemiş, göstermişse Sait Faik de Bedri Rahmi tasvirinde bütün Türkiye’yi tasvir eder:

“Bedri’nin kara saçları kıvrır kıvrır Yunanlıdır. Bedri’nin yüzünde şimal ile cenup Türkü karmakarışıktır. Burnu Trabzonlu, rengi Mersinli, gözleri Kayserili, sakalı İzmirlidir.” (1988: 75). “Vedalaşırken – buradan çıktıktan sonra sende bir mor, bir yeşil, bir kırmızı hatırası bırakabildimse işte bütün mükafatım dedi. Sokakta bir yeşil bir kırmızı, bir sarı cümbüşü içinde yürüdüm. Gece rüyalarım yeşiller, morlar girdi. Krep yeşil, mor, kırmızı oyali bir çocukluk sevgilisi rüyamda elimi tuttu.” (1988: 78).

“Yedikule Müzesi”nde tezatları nasıl incelikle dile getirmiştir:

“Bu gün asırlardan beri zindan olarak kullanılmış bir yeri gezeceğiz. Orada Bizans beyleri, imparatorlar, elçiler, şehülislam, hatta padişahlar hapsedildi...(1988:79); Demir parmaklıkları pencerelelerinden avludaki bembeyaz erimiş halde bir Haziran ayı, böcekleri arıları, çitlembikleriyle insanı yaşama çağırırken ölümünü beklemek. Dışarı o kadar berrak, o kadar beyaz, o kadar göz alıcı ki”(1988:80).

“Beyoğlu”nda her çeşit insanı, her çeşit işiyle Beyoğlu’nu anlatırken Beyoğlu’nu Beyoğlu yapan öğeleri bütün çarpıcılığıyla anlatır:

“Beyoğlu bir âlemdir. Beyoğlu yaşayan, cıvıldaayan, kaynaşan, rahatlayan, gülen, eğlenen, yalnızlığa çare bulan ışıklı, şıkır şıkır hem koku gibi buram buram ışıklı bir nefis caddedir. /1988: 86)”

“Haydarpaşa”da Anadolu’nun insanını bütün saflığıyla anlatırken insanı, mekânı ayrıntılarıyla izleyen, yorumlayan gözlemci Sait Faik çıkar yine karşımıza.

2. Söz varlığı çalışmalarında, esas olarak kelime kadrosunun değerlendirilmesi daha yaygın gördüğümüz inceleme yoludur. Sait Faik'in hikâyelerinin söz varlığı için yapılmış çalışmalardan en kapsamlısı Ergüzel-Kirik (2012)'in çalışmalarıdır. Bütün hikâyelerindeki kelime sayısı verilir. Yine hikâyelerdeki söz varlığı üzerine Apak (2009), Çitil (2009), Kocapınar (2019)'ın farklı kapsamlarda çalışmalar yaptıkları görülür. Röportajların bu çalışmalarda yer almadığını gördüğümde, bu konu üzerinde çalışmak istedim. Röportajlardaki kelime kadrosunu hikâyelerdekilerle karşılaştırmanın yararlı olacağını düşündüm. Birçok lisans, yüksek lisans, doktora tezinde sözlük çalışması yapmış, yaptırmış bir kişi olarak heyecanla işe başladım. Her sözlük çalışmasında karşımıza çıkan güçlükler yine önümdeydi.

Kelimeler sadece birer sayı olarak değerlendirilemiyor. Her kelimenin onlarca görüntüsü söz konusu. Yazar ve eser sözlükleri bize üslup konusunda bilgi verebilecek kaynaklardır. Yazar ve eser sözlüklerinde de sözlüklerdeki güçlükler aynı boyutlarla araştırmacıyı düşündüren güçlükler ortaya çıkar: madde başı seçimi, anlam değerlendirmesi, deyim, kalıp söz, özel kullanım değerlerinin belirlenmesi.

Madde başı olarak belirlenen sözler, dildeki kelimelerin sözlüklerde yer aldığı biçimlerdir. Lematizasyon, makine öğrenmesi için metinleri hazırlama işlemi, işletilmiş, çekimli öğelerin çekim, işletme öğelerinden ayrılarak madde başı haline getirilme sürecidir (Tahiroğlu 2021: 322). Bu günlerde, makine öğrenmesine yarayan bu sözlükçülük işlemi aslında öteden beri uygulanan yöntemdir. Bilgisayar programlarından medet beklerken yine insan aklına muhtaç olduğumuz açık olarak görünmektedir.

3. *Açık Hava Otel*'inde "Röportajlar" başlığında verilen röportajların hepsini bir dizin programı dahilinde incelemek yerine, *Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor* başlıklı röportajı örnek olarak incelemeye aldım. Sait Faik'in 11 eserinde bulunan 175 hikâyesine dayanılarak hazırlanan çalışmada, 225.025 kelimedenden, tekrarlar çıkınca madde başı olarak kalan 11.220 kelimeye ulaşılmış (Ergüzel- Kirik 2012: 53). Aynı çalışmada, bu kelimelerin 9.293'ünün isim soylu, 1.927'sinin fiil soylu olduğu tespit edilmiş.

Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor metni +/-1671 kelimenin kullanıldığı bir metin. Ayırmalarımda hata yapmadıysam 632 farklı kelime tespit ettim. Bunların dışında 16 özel ad var. Ergüzel ve Kirik'in çalışmalarındaki sayıyla yüzdelik değerlendirmesi yapıldığında, farklılık açısından oldukça yüksek bir değer ortaya çıkmakta. Bu 632 kelimenin +/-

356'sı isim soylu kelime, +/- 71'i fiildir. Sözüünü ettiğimiz Ergüzel - Kirik yayını ile yüzelik karşılaştırma yapıldığında, hikâyelerde isim kullanımı %82,8 iken bir röportajda isim kullanımı %56, hikâyelerde fiil kullanımı %17 iken röportajda %11 değeri görölmektedir.

Yazarların, şairlerin kelime kadrosu, yazar sözlükleri değışik açılardan incelenebilir. Sıklık sayımları, genel, kelime türlerine göre, alıntı kelimelere, alıntı kelimelerin kaynak dillerine göre incelenmesi, sıklığı düşmüş, kullanımı azalmış kelimeler ve benzeri birçok inceleme malzemesi verir yazar sözlükleri.

Madde başı seçiminin çalışmalarda aynı ölçütlerle yapılmaması aynı araştırmacının bile aynı çalışmada bilinçli veya bilinçsiz farklı uygulamalarının olması bu türden sayısal verilerin doğruluğu bakımından her zaman eleştiriye açık durumdadır. Kelime sayımlarında, kelimelerin işletme ekli formlarının ne zaman madde başı sayılacağı da çeşitli karışıklıklar taşır. Örneğin fiilimsiler sıfat olarak mı, isim olarak mı, fiil olarak mı değerdendirilecektir, ne zaman madde başı alınacaktır uygulama farklılıkları çokça görölmektedir.

Üslup çalışmaları açısından çok verimli sonuçlar verebilecek bu tür sözlük çalışmaları, verilerin doğru değerdendirilip değerdendirilememesi yönüyle hep ihtiyata açık bir yan taşımaktadır.

4. Sayısal verilerin yanıltıcılığı endişesi bizi doğrudan söz varlığı unsurlarını ayrıntılı olarak değerdendirmeye daha çok yaklaştırmaktadır. Sait Faik'in röportajlarında dikkatimizi çeken sözleri, söz varlığını birlikte gözden geçirmek hoş olacaktır.

“Çiçek Pazarında Bir Gezinti”de çiçek adlarındaki çeşitlilik iç açıcıcıdır:

kana “su zambağı” ; *tura çiçeği*; *dağ menekşesi sıklamen* de deriz; *Separakalol*; *orkide*; *narsis*; *kedicik*; *Rose de Noel*, Türkçesi *dağ çiçeği*dir; *sünbül*; *iperi*; siz dersiniz ‘gül’ biz deriz ‘*triyandafile*’ Ermeni vatandaşlar da ‘*vort*’; *menekşe*; *verba*; *mezotis* ”*unutma beni*”

Hani balık ne demiş : “Tutan onmasın, yiyen doymasın” söz kalıbı da bir söz varlığı ögesi olarak karşıımızdadır.

Avrupa güreş şampiyonlarının başarılarının benzerini doktorlarımızın Avrupa şampiyonlarımızı dara düşüren sıtmaya karşı kazanması dileğini *Darısı ... başına* deyimi ile söyler. “*Darısı genç doktorlarımızın başına.*”

var gel

“Ben Samsun’un Kavak kazasının «Karlıemirli» köyündenim. Artık *var gel* İsveç gibi karlı memleket hoşuma gitmesin mi? Ben oraya bayıldım. (1988: 15-16)”

Sözlüklerde *var gel* kullanımı görülmemektedir. Burada ‘anla, bil’ anlamlarına gelecek bir kullanım söz konusudur. Güncel Türkçe Sözlük, *var* “haydi” anlamında kendisinden sonra gelen fiilin yapılması gerektiğini anlatan bir söz olarak verilmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

gözleri gülmek

“Gazanfer Bilge’nin zeki gözleri gülüyor.(1988: 14)”

Güncel Türkçe Sözlük’te ‘gözlerinin içi gülmek’(<https://sozluk.gov.tr/>) görülür. *Kubbealtı Lugatı*’nde *Gözlerinin (Gözünün) içi gülmek* deyim olarak verilmiştir.

alaşağı etmek

“Sıtma bizim köylerimizde yaptığı düşmanlığı İsveç’te tam adamına göstermiş. Onu alaşağı etmeğe çalışmış.(1988: 16)”

Güncel Türkçe Sözlük *alaşağı* 1. Aşağıya doğru 2. Yere doğru

alaşağı etmek Güncel Türkçe Sözlük 3. Bir şeyi veya bir kimseyi güç kullanarak devirmek.

kıranta beyler. “Bir tanesi kıranta bir beyin önüne dikildi. (1988: 85)”.

Güncel Türkçe Sözlük *kıranta* 1. Saçları ağarmaya başlamış (erkek) 2. İlerlemiş yaşına rağmen bakımlı, özenli (erkek).

floş ruvayyal

Kubbealtı Lugatı’nde *floş ruayal* Pokerde bir elde toplanan aynı renkten ve aynı türden beş kâğıdın bir sıra takip etmesiyle meydana gelen en büyük kâğıt.

floş Güncel Türkçe Sözlük *floş* 1.Selüjozdan yapılan, parlak, bükümsüz iplik.

kent, kent (floş) Genel ağ sayfalarında pokerde “farklı renklerdeki ardışık beş karta” dendiğine ilişkin bilgiler görülür.

Floş ruvayyal, “Burhanettin Tepsi ve Devlet Konservatuarı”nda röportajında köpeğin adıdır. “Floş ruvayyal... yarı Rus yarı sokak köpeği fevkalade zeki bir hayvandır. (1988:48)”

Sait Faik'in canlı anlatımı, Türkçenin ikilemelerini, tekrarlarını, pekiştirmelerini yerli yerinde doyasıya kullandığını gördüğümüz zenginliktedir: *zangır zangır titreyen, tıklım tıklım, fotoğraf fotoğraf üstüne, boylu boslu, capcanlı, büsbütün, ahlı vahlı...*

Çocukluk ifadesi için “*Seksen tane otel değiştirdim bir gecede* (1988: 69).” cümlesi güzel bir örnek deyim. Sözlük maddesi olarak *seksen*, sadece sayı bildiren bir madde, anlama baktığınızda iş değişmektedir. Güncel Türkçe Sözlük'te ‘seksen kapının ipini çekmek’ deyimini vardır.

Argonun anlatı mekânına uygun cömertçe kullanımı, Sait Faik'in sözle tablo çizme başarısını sergiler:

“Ne olacak *mortladı*. ; *Nalları dikti*. ; *Tahtalı köye gitti*; *Kalıbı dinlendirdi*; *cartayı çekti* (1988: 69). “Daha çiftçiler ortada yok. Ama neredeyse *damlarlar*. (1988:70)”, “aman çıkalım buradan! Cebimizdeki on *patakozun* başka müşterileri var...(1988: 84)” ; Affedersin bey baba, vallahi seni *Coni paşasına* benzettim de.”; “ulan dedi, eger conî paşası olsaydım gösterirdim ben sana ‘aylavyu’yu.” ; “Hoş gör öyle ise *yolsuzum* ne yapalım ağabey.” (1988: 85).

Bu gün farkları kalmamış iki kelimeyi Sait Faik'te ayrımı ile görürüz: ***valiz, bavul***.

“*Valize* lazım değil. Ama *bavullarla* denge bilet almak lazım. (1988: 87)”

valiz Güncel Türkçe Sözlük *isim*, Fransızca *valise* Genellikle yolculukta içine çamaşır vb. eşya konulan küçük el bavulu.

bavul Güncel Türkçe Sözlük *isim*, *İtalyanca baule* İçine eşya konulan ve genellikle yolculukta kullanılan büyük çanta.

krep

“*Krepi* yeşil, mor, kırmızı oyalı bir çocukluk sevgilisi rüyamda elimi tuttu.(1988: 78)” *Krep* kumaştır ama burada krep eşarp, eksiltme ile krep olarak kullanılmıştır. İşte bu yüzden sözcükleri saymak zordur.

Türkçe Güncel Sözlük *krep* Çok bükümlü iplikle dokunmuş bir tür ince kumaş. Kubbealtı Lugatı *krep* <Latince. Çok bükümlü iplikle dokunmuş ince kumaş.

“Avrupa Şampiyonları”nda güreş terimleri hem terim hem deyim olarak karşımızdadır:

somun pehlivanları

Güncel Türkçe Sözlük *somun* Yuvarlak, altı düz, üstü kabarık ekmek.

Kubbealtı Lugati, *somun pehlivanı* İri ve cüsseli görünüşüne rağmen kof, güçsüz kimse.

yalancı pehlivan

Türkçe Sözlük “yapamayacağı bir işi yapabilecekmiş gibi görünen kimse”,

Kubbealtı Lugati *yalancı pehlivan* Görünüşünün, söylediklerinin adamı olmayan, büyük işler yapacakmış gibi görüldüğü halde hiçbir şey yapamayan kimse.

sarma

“Sağdan daldım. Finlandyalıyı kucağıma aldım. İç *sarmayı* taktım. (1988: 14)”

Güncel Türkçe Sözlük’te bu terim yok. Kubbealtı Lugati’nde *sarma* 4. Spor. Bir güreşçinin altına aldığı rakibinin ayakları arasına kendi ayağını veya ayaklarını sokup doladıktan sonra tuşa getirmek maksadıyla yüklenip çevirerek yaptığı oyun.

sağ+dan dal-dım.

dal- Güncel Türkçe Sözlük

Kubbealtı Lugati, *dalmak* 5. Spor. Ayakta güreşirken birden eğilip rakibinin belden aşağı herhangi bir yerini kapmak

kündeye getiril-mekten,

Kubbealtı Lugati, *künde* 3. Spor. Güreşte hasmı altına alıp bir eli rakibin bacakları arasından önden, öteki eli arkadan geçirerek kilitleme şeklindeki oyun *kündeye getirmek* 1 Alt etmek, mağlup etmek, 2. Aldatmak tuzağa düşürmek.

köprüye getir-dim

Kubbealtı Lugati, *köprü* 5. Güreşte ayakları ve alını yere dayayıp beli yukarı kaldırarak alınan durum 6. Spor. Ayaklar yerde iken vücudu arkaya bükme ve elleri yere değdirmek şeklindeki hareket.

pes ettir-enden

Güncel Türkçe Sözlük, *pes etmek* 2. Yenileceğini anlayıp sırtının yere gelmesini istemeyen pehlivan, yenildiğini kabul anlamına “pes ediyorum” demek veya hasmının kışpetine eliyle vurarak işret vermek.

“Avrupa Şampiyonları Neler Anlatıyor”da *güreşmek* ve *güreş etmek* birlikte kullanılır.

güreşip, güreşirdik, güreşirim, güreşen; güreş ederek, güreş etmeğe, güreş etmeyen, güreş etmeyenlerinden

kafa güreşleri

Güreş, spor olarak bedenle ve zihinle, akılla yapılan bir spor. Ancak beden tarafı öndedir. Cumhuriyetin sporun yanında bilimlerde, akılda, fende ilerlemesi gerektiğini sıtmanın yenilmesi için hekimlerimizin mücadele etmesi gerektiğini *kafa güreşleri* sözüyle okura ulaştırır Sait Faik.

defter tutmak

“Muharrem Candan İzmirli. Babası Demiryollarında memur, kendisi bir arkadaşının *defterini tutup* hayatını kazanıyor.(1988: 16-17)”

defter tutmak Güncel Türkçe Sözlük’te, ‘işlem veya hesapları düzenli olarak bir deftere geçirmek’ anlamı verilir.

Kubbealtı Lugatı’nde, *defter (defterini) tutmak* 1.Ticaret. Hesapları ve muameleleri yasanın gerektirdiği defterlere yazmak, bir kurumun ticari defterini usulüne göre tutmak, kaydetmek: “iki büyük şirketin defterini tutuyorum”.

Burada, bu işin meslek olduğunu belirtmek gerekir. Belki muhasebeci karşılığı düşünülebilir.

güzel

güzel sözünün iki cümlede, pehlivanın sıfatı olarak kullanıldığı görülür. Güzelin iyi, başarılı anlamında kullanıldığı anlaşılıyor.

“Pehlivanlarımız heyecanlarından ve güreşe ilgiden etraflarını pek *güzel* bir güreşçinin mağlubiyeti karşısında salonda bir kalabalık ince insan sesi ahlı vahlı İsveççe bir hayret nidası çıkarıyormuş.(1988: 14)”

“Çıkartıyormuş ama derhal medeni vazifelerini hatırlayarak rakibinden *biraz daha az güzel pehlivanı* da pembe avuçlarını büsbütün pembeleştirircesine birbirlerine çarpıyorlarmış. İşte o zaman insanın Avrupa şampiyonu olacağı gelirmiş.(1988: 15)”

göce

“Avluda tuğralar, mezar taşları, *göce* yapmağa yarayan devasa bir taş değirmen. Büyük muhteşem kazanlar (1988: 38).” cümlesinde Anadolu ağızlarının varlığı çıkar karşımıza.

göce Türkçe Güncel Sözlük *ağızlardan* 1. Tarhana, bulgur yapmak için kullanılan kabuğu soyulmuş ve kırılmış buğday 2. Yarılmış ve kırılmış bulgurdan yapılan çorba.

balık südü/ sütü

“Zaroğa da yoğurt, derdi. Aklımızda tutmalıyız. Yalnız bir şey var. Acaba Karlıhemir köyünün merasında otlayan hayvanların sütü ile bizim Terkos gölünde otlanan *balık südü*nün her halde müthiş farkı olmalı. Yoksa İstanbul’dan da pehlivan çıkardı. Bunu da aklımızdan çıkarmamalıyız.(1988: 16)”

Türkçe Güncel Sözlük, *balık sütü* “Yumurtlama sırasında erkek balıkların çıkardığı beyaz madde”

Balık süt’ünün hangi anlamda kullanıldığını çözemedim.

15

Amerikan donları

“Hattâ birkaçının deniz kenarı halkından olmadıkları tâ ayak bileklerine kadar bağlanmış *Amerikan donlarından* belli.(1988: 63)”

Amerikan (bezinden yapılmış) don, eksilteli kullanımla *Amerikan don* haline gelmiştir.

gün “güneş”

“işte İbrahim bey güvelerin, zamanım, *gün ışığının*, rutubetin tahribini hiçe sayan, yün ve pamuk halinde olmasa bile resim halinde bu güzel, isimsiz sanatkârların yaptıkları desenleri ebedileştiren adamdır.”

“*Gün görmemiş* vücutları, beyaz donları ile katranlı kara iskelenin üzerinde hayaletler gibi duruyorlar.”

Kelime sayımlarında *gün* kelimesini tek kelime saydığımızda kelime sayımız sınırlanmış oluyor. Sözlükçülük anlamında bakıldığında, aynı kelime gibi tek madde başı olarak düşünülüyor.

Aynı bakışla bakıldığında *bir*, “sadece” anlamındadır. Tek kelime sayıldığında aynı sınırlama söz konusu.

“*Bir annem var. Kasımpaşa güreş kulübünün verdiği bir odada oturuyoruz. (1988: 14)*”

puflla

“Üvey anam *puflla* bir yatak sermiş, yastığı kabartmıştı.(1988: 68)”

Güncel Türkçe Sözlük, *puflla* 2. *Sıfat* Kuş tüyüyle doldurulmuş; pumba.

Sonuç

Ergüzel ve Kirik, yapılmış çeşitli yazar sözlüklerinin kelime kadrosunu verirler. Sait Faik için madde başı olarak 11.220 kelime, Yahya Kemal için 16.000 kelime, Ahmet Hamdi Tanpınar için 15.000 kelime, Peyami Safa için 15.400 kelime, Refik Hâlit ve Reşat Nuri’de 14.000, Hamdullah Suphi ve Arif Nihat Asya’da 13.500, Cemil Meriç’te 12.500, Mehmet Akif’te 13.000, Ziya Gökalp’te 11.290 kelime tespit edildiğini belirtirler (Ergüzel-Kirik 2012: 53). Aynı çalışmada, şairlerin eserlerindeki kelime kadrosunun 4000 ile 8000 arasında değiştiğini söyleyen yazarlar bunu şiirin doğasına bağlamaktadırlar (Ergüzel-Kirik 2012: 53). Ben de öğrencilerime lisans tezi olarak tek kitabı olan şairlerin kitaplarındaki kelime kadrosunu incelediğimde, öğrencilerim 2500-3500 kelime arasında değişen sayılara ulaşmıştı.

Şunu söylemek istiyorum; edebi metinlerde, dizinlerle kelime sayımları gerçek sayıları verebilecek imkânlara sahip değildir. Sait Faik gibi sözün bin bir rengini, çağrışımını kullanan sanatçıların eserleri için bu çok daha zordur. Dizinler bize tek tek kelimelerin peşine düşmek olanağı vermesi bakımından gerçekten yararlıdır ama her şey değildir. Röportajlar daha somut anlatıma dayanır diye düşünülse de önümüzde bir sanatçı var: Sait Faik.

KAYNAKLAR

Ergüzel, Mehmet Mehdi –Kirik, Esra (2012). “Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerinin Söz Varlığı Üzerine”, *Turkish Studies* 7/4, 51-68.

Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi: 1 Nisan 2025

Kubbealtı Lugati <https://lugatim.com>. Erişim tarihi: 1 Nisan 2025

Özer, Ömer (2022). “Bir Gazetecilik Türü Olarak Röportajın Anatomisi: Mahkeme Röportajları ve Mahkeme Kapısı Kitaplarındaki Röportajların Betimsel Çözümlemesi”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* - Sayı 9 / Güz 2022, 1-22.

Sait Faik (1988). *Bütün Eserleri 10 Açık Hava Oteli Konuşmalar, Mektuplar* (Baskıya Hazırlayan Muzaffer Buyrukçu), Dördüncü Basım, Ankara.

Tahiroğlu, Bekir Tahir (2021). “Metin Madenciliği Açısından Dede Korkut Kitabı Söz Varlığının Bazı Özellikleri”, *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 23, 319-338.

